

ՍՈՒՐԲ ԳՐԱԿԱՆ**ՏԵԼԻՉԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ****ԺԱ. - ԺԲ.****Ս. ԳԻՐԲ ԵՒ ԲԱԲԵԼՈՆ**

Բաբելացիք հրեշտակներուն կը վերագրէին նաեւ արծուի սրատեսութիւն եւ արագութիւն: Իսկ այն հրեշտակները, որոնք աստուածներու բնակարանին անցքերը կը պահէին, օժտուած էին ցուլի զօրութեամբ եւ առիծի պատկառելի վեհութեամբ: Այն բոլոր քանդակները, որոնք թեւաւոր ցուլեր կը ներկայացնեն մարդկային գլուխով՝ քերովքէներու պատկերներ են իսկապէս: Անոնց քանդակազարդերը մինչեւ այժմ գրտնուած են սովորաբար դռներու եւ անցքերուն վրայ ասորա-բաբելական հնութեանց մէջ: Եզեկիէլի տեսւեան մէջ յիշուած քերովքէները շատ նման են այս ցլակերպ հրեշտակներուն: Ասուրնազիրբալի ապարանքէն նոյն իսկ մարդկային կերպարանք կրող հրեշտակներու քարաքանդակներ ելած են: Այս բարի ոգիներէն զատ բաբելոնեան աւանդութիւնը կը խօսի նաեւ շար ոգիներու մասին:

Մենք արդէն տեսանք, որ նախնական բաբելական աւանդութեան մէջ Դիամադ՝ աստուածներու թշնամին էր: Արդ նոյն բաբելացիներու տեսութեան համաձայն սատանաներն եւս մարդոց թշնամիներն են: Հին Կտակարանի մէջ Եսայի ջնջած է այս երկուութիւնը «լոյսը հաստատողը եւ խաւարը ստեղծողը խաղաղութիւն ընողը եւ չարիքը ստեղծողը, աս ամէն բաները ընողը ես եմ, Տէրը» (Եսայի. ԽԵ. 7. հմմ. Ամովս. Գ. 7):

Վիքթօր Բլաւ իր Խորսապատի մէջ ըրած պեղումներու միջոցին հանդիպեցաւ Սարկոնի ապարանքին, որուն մէջ շարք մը կաւեղէն եւ երկաթէ անօթներ գտաւ: Մանաւանդ երկաթէ շղթաները, գամերը, բահերն ու կացինները այնքան ամուր շինուած եւ այնքան լաւ պահպանուած էին, որ անոնց պատրաստուելէն 2500 տարի ետքը կարելի էր զանոնք անմիջապէս գործածել: Ասորա-բաբելական արուեստին այս պատկառելի արտադրութիւնը իր տոկունութեան տեսակէտէն մեր զարմանքը կը շարժէ: Նոյն ազդեցութիւնն ըրած է սակայն ան քաղաքակրթական տեսակէտէն ալ: Այժմ մենք 12 կենդանակերպեր կ'որոշենք եւ զանոնք կ'անուանենք Խոյ, Յու, Երկուտեակ Եւայլն. ո՛ւսկից առած ենք այս բաժանումը: Շրջանը 360 աստիճաններու կը բաժնենք, ժամը 60 րոպէ ունի կ'ըսենք եւ րոպէն 60 երկվայրկեան. որո՞նք են այս պայմանադրական գիւտերն ընողները: Հարկաւ Սումերա-բաբելոնեան քաղաքակրթութիւնը, որուն մերինին վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին խիստ հետաքրքրական բանախօսութիւն մը հրատարակած է Փրօֆ. Հիւկօ Վիմֆլէ:

Հնդեւրոպական լեզուներու մէջ աստուած նշանակող բառերուն ստուգաբանութիւնը շատ որոշ եւ պարզ չէ ընդհանրապէս, մինչդեռ համապատասխան սեմական բառը կը յայտնէ աստուածութեան վեհութիւնն ու խստութիւնը եւ արդէն միմիայն ստուգաբանութիւնը կը հերքէ այն տեսութիւնը՝ թէ Եահվէի պաշտամունքը Ֆէթիշիզմի եւ Անիմիզմի զարգացումն է: Սեմական ծագում ունեցող այս բառը էլ բառն է, որ կը նշանակէ նպատակ, այսինքն այն կէտը, որուն երկինք նայողներուն աչքերը կ'ուղղուին,

գերագույն երկնային բարձրութեան տիրապետը: «Ամէնքին հայեացքները ուղղուած են Անոր գործերուն վրայ», (Գ. Յոբ. 12.): Բոլոր երկրաւոր արարածները կը բաղձան Անոր: Այս գերագույն էութիւնը սեմական ժողովուրդները էլ կ'անուանեն: Քրիստոսէ 2500 տարի առաջ Բաբելոնի մէջ մենք կը հանդիպինք շարք մը անուններու, որոնք «Աստուածատուր», «Աստուած ինծի հետ», «Աստուածային» եւայլն նշանակութիւնն ունին:

Բրիտանական Թանգարանին մէջ կան երեք սեպագիր տախտակներ, որոնք մեծ օրէնսգիր՝ Համմուրապիի եւ անոր հօր՝ Սին-Մուպլիդի ժամանակէն մնացած են մեզ: Այս երեք սեպագիր տախտակներու կարեւորութիւնը կը շեշտուի մա'նաւանդ անով, որ անոնք Եանվէ եւ էլ բառերը կը պարունակեն:

Այսպէս 1)-ը եա-ա-վէ իլու, 2)-ը եա-վէ իլու, 3)-ը եա ու-ում իլու: Եանվէ՝ Աստուած է կը նշանակեն առաջին երկու նախադասութիւններն ալ, գրեթէ նոյն իմաստն ունին նաեւ երրորդ նախադասութիւնը: Շարք մը գիտնականներ այս արձանագրութիւններուն տարբեր նշանակութիւն կ'ընծայեն, բայց հաւանաբար մեր Եանվէ բառն է, որ գործածուած է այս սեպագրերուն մէջ: Ուրեմն մշտականը, եղողը (այս կը նշանակէ եանվէ բառը) յաւիտեանականապէս աստեղագարդ երկինքէն գերիվեր բնակող Եանվէի անունը նախնականաբար հիւսիսային սեմական ծագումն ունի: Բաբելոն գաղթող ժողովուրդներու կրօնը շուտով ձուլուեցաւ տեղական բազմաստուածութեան հետ: Նման պատմական երեւոյթ մը տեղի ունեցաւ գրեթէ 2000 տարի ետքը կամ Քրիստոսէ 5-6 դար առաջ, երբ Բաբելոն փոխադրուած Յուդայի բնակիչներուն սերունդին մէջ մենք կը հանդիպինք ըստ քէմէնեան արձանագրութեանց հետեւեալ ձեւերու Մալաի-Եալա = Եանվէ իմ տէրս է, բայց նոյնպէս Ներկալ-էթիր, Թապատ իլ իշթեր (Իշթար ուրախ է): Ներկալ, Իշթար եւայլն եբրայական աստուածութիւններ չէին, բայց անոնց անունները կը տեսնենք եբրայեցիներու յատուկ անուններու շարքին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ այս երեւոյթը չկրնար ապացուցել, որ այդ աստուածութիւններն ալ եբրայեցիներուն մէջ պաշտամունքի առարկայ եղան: Իրաւ է որ Բաբելոնի աստուածներն ալ կենդանի, ամէնագէտ էութիւններ են, եւ կը լսեն մարդկանց աղօթքն ու պաղատանքը:

Աստուածներուն տաճարն ու արձաններն եւս վեհ եւ բարձրացնող տպաւորութիւն մը կը թողուն: Այսպէս օրինակ Սիբբարի մէջ արեւ աստուծոյ տաճարը: Եզեկիէլ (Ա. գլուխ) կը նկարագրէ իր տեսլեան մէջ թէ ինք ի՞նչպէս Աստուած տեսած է, չորս երեսով եւ քառաթեւ կենդանիներ լծուած էին անոր կառքին, որոնք զուարակի ոտքեր ունէին: Անոնք մարդու, առիւծի, ցուլի եւ արծիւի երեսներ ունէին: Անոնց չորսին մէջ տեղը դրուած էր բիրեղեայ գահ մը, ասոր վրայ բազմած էր Աստուած մարդու կերպարանքով, հիասքանչ լոյսով շրջապատուած: Բաբելոնի մէջ գտնուած կղմինտր մըն ալ կը ցուցնէ նաւ մը, որուն առջեւի եւ ետեւի ծայրերուն մարդակերպեր կը կազմեն: Նաւուն վրայ քանդակուած են ձուլակերպ եւ առիւծակերպ կենդանիներ, Քերոմբէներ, որոնց վրայ կը հանգչի աստուածութեան աթոռը, որ անոր վրայ բազմած է: Անիկա երկար զգեստներ ունի եւ գլուխին վրայ պսակ եւ ձեռքին գայիսոն եւ օղակ մը կը կրէ: Անոր ետեւը կանգնած է մարդակերպ էակ մը, որ հրամաններու կը սպասէ (Հմմտ. Եզեկիէլ, Թ, 3. Ժ. 2):

Բաբելացիներ երբեք չկրցան բացարձակ միաստուածութեան հասնիլ: Չնայած որ եղան շրջաններ, ուր անոնք կ'ուսուցանէին թէ Ներկալ եւ Նեպօ, լուսնի եւ արեւի աստուածները, փոթորկի աստուած Ռամման եւ բոլոր միւս աստուածութիւնները Մաւ-տոմ կը ներկայացնէին, բայց այնուամենայնիւ 3000 տարի շարունակ բազմաստուա-

ծուծիները մնաց Բաբելոնի պետական կրօնը, շնորհիվ գերընտիր կերպով կազմակերպւած քրմապետութեան: Իսրայէլացիք ալ յաճախ մոլորեցան եւ յարեցան զիրենք շրջապատող Քանանացիներու կրօնին Բաճաղ մը եւ Ասթարտէ մը պաշտելու համար: Այո՛, անոնք նոյն իսկ մարդկային զոհեր բերին այս աստուածութեանց. բայց ընդհանուր առմամբ անոնք պահեցին եւ պաշտպանեցին իրենց ազգային կրօնը, Յահվէի պաշտամունքը, յաճախ միմիայն իրենց սեփականացնելով զայն, մինչեւ որ Քրիստոս մաքուր միաստուածութեան գաղափարն ու վարդապետութիւնը յայտնեց եւ Նոր-Կրտակարանի զարգացման հիմը դրաւ:

Մասն Բ՛.

Ով որ Ծննդոց Գիրքի Ժ. գլուխին մէջ ազգերու ծննդաբանութիւնը ուշի ուշով կարդայ, ան կը տեսնէ որ հոն հեղինակին համար ծայրագոյն արեւելեան երկիրը Պարսկաստանն է. ան կը տեսնէ նաեւ որ բոլոր հին ժողովուրդները հոն չեն յիշուած: Այնուամենայնիւ մեծ պատմական կարեւորութիւն ունի այդ գլուխը, մասնաւորապէս անոր համար, որովհետեւ հոն առաջին անգամ փորձ կ'ըլլայ երկրի ծանօթ բոլոր ժողովուրդներուն դասակարգութիւնը շինել: Հին Կտակարանի հեղինակները նորագոյն հնդեւրոպական կամ Յաբէթեան ժողովուրդներու մասին, որպիսիք են զոր օրինակ, արգի եւրոպական ժողովուրդները, որեւէ տեղեկութիւն չեն հաղորդեր: Անոնք ամենէն աւելի կը խօսին Մետացիներու եւ հիւսիսային սեմական ժողովուրդներու մասին: Մետացիները առաջին անգամ պատմութեան մէջ յայտնի կ'ըլլան Սարկո-նի օրով (722-705): Ծննդ. Ժ. գլուխին մէջ չեն յիշուիր նաեւ Եղամացիներն, որոնց տիրապետութիւնը Քրիստոսէ 3000 տարի առաջ մինչեւ Քանանացւոց դաշտերը կը տարածուէին եւ որոնց զօրութիւնը նոյն իսկ Ասորական բանակներուն յառաջխաղացութեան սահմաններ դրին: Ինչպէս յոյն մատենագիրները, նոյնպէս ալ Հին Կտակարանի հեղինակները չեն յիշեր բնաւ Սումերացիները, չնայելով որ նոյն իսկ Աբրահամի հայրենի քաղաքը Ուր Քաղդէոյ (եբր. Ուր քաշտիմ) մէջ կը գտնուի եւ սումերական բառ մ'է: Ուրի սումերա-բաբելական ձեւն է Ուրու, Ուրում, որ կը նշանակէ, քաղաք, պաշտպանութեան վայր: Նոյն իսկ եբրայեցերէն տաճար նշանակող հեփալ բառը փոխառութիւն մ'է բաբելական էկալլու, սումերական էկալ բառէն:

Մարդկային նախնական քաղաքակրթութեան համար Սումերացիները անգնահատելի մեծ ծառայութիւններ մատուցած են: Վարք ու բարքի, ճաշակի, գեղարուեստից եւ գիտութեանց տեսակէտէն, սումերացիք թէ՛ բաբելացւոց եւ թէ՛ հնագոյն քանանացւոց մայրն ու ուսուցիչն են եղած: Անոնց Քրիստոսէ 3000-4000 տարի առաջ արտադրած գործերը այսօր ալ մեր զարմանքն ու հիացումը կը շարժեն:

ԺԲ.

Սումերական ճարտարարուեստին եւ գեղարուեստին այն բեկորները, որոնք պեղումներու ատեն մեր ձեռքն ինկած են, կը ցուցնեն թէ ո՞րպիսի կատարելութեան հասած էր գեղարուեստն ու ճարտարուեստը Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ անոնց քով: Դիտեցէ՛ք եւ զննեցէ՛ք Լուվրի մէջ գտնուող էնդէմէ-նա քրմապետին կուծը (vase), որ բազմապիսի նրբագիծ պատկերներով զարդարուած է, կամ նայեցէ՛ք ցուերու եղջիւրազարդ ողորկ գլուխներուն, որոնք Պերլինի Կայս. Թանգարաններուն մէջ կը գտնուին, ո՞րքան բնականութիւն ունին անոնք: Այնպէս կը թուի՝ թէ անոնք կը շնչեն:

¹ Տելիշի երկրորդ բանախօսութիւնը մեծ մասամբ վիճարկական ըլլալուն՝ ես կ'անցնիմ Գ.-ին:

Անցնինք արձանագործութեան ուրիշ հրաշակերտի մը, ճարտարապետի արձանին, որ իր ծունկերուն վրայ փռած է իր կառուցանելիք շէնքի յատակագիծը: Մերկ ոտքերն իրարու քով դրած, ձեռքերն կուրծքին վրայ ծալած աթոռի մը վրայ նստելով: Մտածեցէք, մենէ 60 դարեր առաջ այս արձանը շինող մեծ քանդակագործը, նոյն իսկ ոտքի եւ ձեռքի եղունգներուն նրբութեանց տարբերութիւնները կրցած է արտայայտել: Սուամերացիք իրենց այս ծաղկեալ քաղաքակրթութեամբ ո՛չ միայն բաբելացւոց օրով ապրեցան, այլ եւ մինչեւ այժմ մենք անոնց գիւտերէն շատերը կը գործածենք:

Իսրայէլացիները, Նապոբոլասարի հիմնած քաղղէական հարստութեան սակաւաթիւ իշխաններէն՝ կը ճանչնան միայն Նաբուգոդոնոսորն ու Բաղդասարը: Առաջինը, չնայելով որ զանոնք Բաբելոն տարաւ, իսրայէլացիներուն պատկառանք կ'ազդէ իր մեծութեամբ. իսկ Բաղդասարը անոնք սխալմամբ Նապոլոնաիտի տեղ կը դնեն: Բեւեռագիր արձանագրութիւնները անկասկածելի մանրամասնութեամբ կը պատմեն, որ նոր կամ յետին բաբելական պետութեան վերջին իշխանը Նապոլոնաիտն էր եւ ո՛չ Բաղդասար: Բաղդասար Նապոլոնաիտի որդին էր եւ Կիւրոսի դէմ ելլող բաբելական բանակին հրամանատարը:

Այսու ամենայնիւ մենք երախտապարտ ենք Քրիստոսէ երկու դար առաջ գրուած Դանիէլի Գիրքին հեղինակին, որ նախադասութեամբ մը միայն բնորոշած է Նապոլոնաիտ-Բաղդասարի ժամանակը: Այս նախադասութիւնն է Մենէ, Դեֆէլ Ու-Ֆարսին: Մեր հայերէն թարգմանութեան մէջ այս բառերը կը գրուին «Մանէ, Թեկեղ ու Փարսին»: Բողոքականաց Աստուածաշունչի թարգմանութեան Կ. Պոլսոյ 1893-ի տպագրութեան մէջ՝ այս բառերը թարգմանած են «Համրուած, կշռուած ու բաժնուած»: Ասիկա բոլորովին սխալ թարգմանութիւն մ'է: Այս բառերուն իմաստը բացատրած են շարք մը հռչակաւոր լեզուագէտ գիտնականներ, այսպէս օր. Քլեոմոն Կանօ (Journal asiatique, 1886), Թէոդոր Նէօլտէքէ (Zeitschrift für Assyriologie. 1886. 414—8) Կէօրկ Հօֆման (վերոյիշեալ Հանդէսը, 1887), ամենէն աւելի ներհուն կերպով Փաուլ Հաուբդ (John Hopkins University Circulars N. 58 եւ 98. 1892) եւ այլք: Մենէ եւ Դեֆէլ չափ ցուցնող բառեր են, եւ ինչպէս արդէն Քլեոմոն Կանօ թարգմանած է վերոյիշեալ նախադասութիւնը բառացի կերպով պէտք է ըլլայ. «Համրուած են մենէ մը դեֆէլ մը եւ կէս մենէներ»: Ի՞նչ իմաստ ունին սակայն այս բառերը: Եթէ մենք եբրայական լեզուին տեղեակ չըլլանք, անոնց պարունակած միտքը դարձեալ մեզի համար կատարելապէս անըմբռնելի կը մնայ: Դեֆէլ բառը կը համապատասխանէ եբրայական շէֆէլ բառին, եւ եբրայեցին մեծ հօր մը աննշան զաւակը կ'անուանէ «Շէֆէլ, որդի Միսէլի», որով Դանիէլի Գիրքին հեղինակը կ'ուզէ ըսել, թէ Բաղդասար՝ Նաբուգոդոնոսորի աննշան զաւակն էր: Այս բառերուն կցուած Փարսին կէս մինէներ խօսքը, բառախաղ մ'է եւ կը նշանակէ միեւնոյն ձեւով պարսիկներ (Կիւրոս): Ուրեմն ամբողջ նախադասութիւնը կը նշանակէ իսկապէս. «Մեծ իշխան մը, անոր աննշան որդին եւ Բաբելացւոց իշխանութեան երկուքի բաժնուիլը»:

Ս. Գրոց Դ. Թագ. ԺԵ, 19 մէջ կ'ըսուի. «Եւ Ասորեստանի Փուլ (փուլ) իշխանը երկրին դէմ գնաց եւ Մանայիմ 1000 տաղանդ արծաթ տուաւ Փուլին որ ան իրեն օգտակար ըլլայ եւայլն»: Նորագիւտ արձանագրութիւնները այլեւս կասկածի տեղի չեն թողուր՝ որ այս Փուլը, Թուֆուղի-արիլ-էշարա կամ Ս. Գրոց Թակղադ Փալասարն է: Քանդակապատկերի մը վրայ շքեղօրէն ներկայացուած է ան պատերազմիկի դիրքով: Մանայիմ 1000 տաղանդ արծաթով անոր բարեկամութիւնը շահեցաւ, բայց Թակղադ փալասար ամբողջ Գալիլիան Ասորեստանին կցեց եւ անոր բնակիչներուն

տեղ՝ հեռաւոր վայրերէ գաղթականներ բերաւ. Բաբելոնէն, Քութայէն եւ Էրէմիէ եւայն եւ այսպիսով պատճառ եղաւ գալիլիացիներու եւ սամարացիներու խառնուրդ ժողովուրդի ծագման (Հմմտ. Դ. Թագ. Ժէ, 24. եւ Եզր. Դ. 9.): Այնքան երկար ժամանակ այս բաբելացիները իրենց լեզուն պահեցին, մանաւանդ Գալիլիոյ մէջ, որ նոյն իսկ Թալմուտ՝ Սամարացիները յաճախ պարզապէս Քութայեցի կ'անուանէ: Բաբելոններէն լեզուն արդէն կոկորդային տառերու հնչիւնը չափազանց մեղմացուցեր էր եւ նոյն իսկ Յիսուսի մատնութեան գիշերը, ուրացող Պետրոսի Գալիլիացի ըլլալուն ամենէն զօրեղ փաստը կը համարուի անոր արտասանութիւնն ու լեզուն (Մտթ. ԻԶ. 73):

Համմուրապիի օրէնքներուն մէջ կան ամուսնութեան վերաբերեալ բազմաթիւ հատուածներ: Ասոնցմէ §.170-ին մէջ (տե՛ս Kohler-Peiser-ի հրատարակած Համմուրապիի Օրէնքները. Լայպցիկ, 1904) կ'ըսուի, որ եթէ հայր մը իր օրինաւոր կինէն կամ հարճէն զաւակներ ունենայ եւ անոնց ըսէ, «դուն իմ որդին ես» (ասորերէն. մարի ադդա) այն ատեն հօր մահէն ետք անոնք իրաւունք ունին ժառանգութեան բաժնեկից ըլլալու: Նոյն արտայայտութիւնը կը գործածուի նաեւ Սաղմոս. Բ. 6-7. «Դուն իմ որդին ես, ես այսօր քեզ ծնայ. խնդրէ ինէ եւ հեթանոսները քեզի ժառանգութիւն պիտի տամ եւ երկրին ծայրերը քեզի ստացուածք»:

Ո՛րքան կը նպաստեն ասորա-բաբելական երաժշտական քանդակապատկերները Ս. Գրոց մէջ այնքան յաճախ յիշուող երաժշտական գործիքներու, քնարի, տաւիղի, սրինգի եւայլնի մասին ճշգրիտ գաղափար մը կազմելու: Մայրաքաղաքիս կայսերական թանգարանին մէջ կը գտնուի նաեւ 11 լարով քնար մը, զոր կը նուագէ կին մը եւ որ աւելի եզրիպտական ծագում ունի: Համեմատաբար ասորականները շատ աւելի սիրուն ոճով եւ ճաշակով շինուած են քան միւսները: Եթէ այս ասորական խնամեալ արդուզարդ (թուալէդ) կրող երաժիշտներու պատկերները համեմատենք Եբրայեցւոց Զ-7 դար առաջ Ս. Գիրքի մէջ յառաջ բերուած նկարագրութեանց հետ, այն ատեն կը տեսնենք՝ թէ ո՛րքան նմանութիւն ունին անոնք իրարու: Կարդացէ՛ք սա՛ կտորը.

«Ո՛վ Տէր, դուն որ երկինքի ու երկրի վիճակը կ'որոշես, որու հրամաններուն ո՛չ ոք կրնայ ընդդիմանալ, որովհետեւ քու ձեռքդ են կրակն ու ջուրը, շնչատուները կը վարես.

Ո՛ր աստուածը քեզ կը հաւասարի զօրութեամբ: Երկինքի մէջ – ո՛վ է վեհագոյնը. միայն դուն ես վեհ. երկրի վրայ – ո՛վ է վեհագոյնը միայն դուն ես վեհ. երբ քու ձայնդ կը լսուի երկինքի մէջ, երկնային գունդերը կ'երկրպագեն քեզ:

Երբ քու խօսքդ երկիր կ'ուղղես, այն ատեն երկրի հրեշտակները երկիրը կը պագեն,

Երբ քու խօսքերդ վերը իբր փոթորկալից փամի հնչեն, ճոխ ուտելիք եւ ըմպելիք կը յառաջանայ:

Եթէ քու խօսքդ երկրի վրայ հնչէ, այն ատեն ան կը ծաղկի:

Քու խօսքդ կը բազմացնէ հօտերն ու ախոռները. կ'անեցնէ բոլոր շնչատուները.

Քու խօսքդ կը նմանի հեռաւոր երկինքին ծածկեալ երկրին, ո՛չ ոք կրնայ ըմբռնել զայն.

Քու խօսքդ, ո՛վ կ'ուսանի զայն, ո՛վ կրնայ անոր ընդդիմանալ»:

Այս բոլորը եբրայական սաղմոս մը չէ՞: Ո՛չ, ասորական սաղմոս մ'է. բայց եթէ համեմատենք զայն 148-րդ Սաղմոսին, «Օրհնեցէ՛ք զՏէր յերկնից»-ի հետ, բաւական զգալի նմանութիւններ կը գտնէք: Ասորական Սաղմոսին հեղինակը Ուր քաղաքէն է եւ ուղղած է զայն լուսնի Աստծուն: Ինչպէս Սաղմոսի, նոյնպէս ալ ասորա-բաբելական

օրհներգներու այս հատուածները կը կազմուին ընդհանրապէս իրար զուգընթաց երկու տողերէ, որոնցմէ երկուքը կամ աւելին կը կազմեն տուն մը: Նոյն ընթացքը կարելի է նկատել նաեւ մեր շարականներու եւ մեր հին երգերու մէջ: Սեմական ժողովուրդներու տաղաչափութեան ուսումնասիրութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի մեզ համար: Մեր հին տաղաչափութեան վերաբերեալ շարք մը խնդիրներ ատով պիտի լուսաբանուին:

Դժբախտաբար սեմական տաղաչափութիւնն եւս դեռ պէտք եղածին չափ ուսումնասիրուած չէ, չնայելով որ դարերէ ի վեր խնդիր եղած է թէ Հին Կտակարանի տաղաչափութեան մէջ տողերը քանի՞ հատուած ունին, շեշտական դրութիւնն ի՞նչ է, եւլն: Այս խնդիրներով զբաղող գիտնականներուն մէջ առաջնակարգ դիրք կը գրաւէ է. Սիվերս, Լայփցիկի համալսարանին ուսուցչապետը, իր բազմաթիւ գործերով, որոնցմէ մեր նպատակին համար մասնաւոր կարեւորութիւն ունի մա՛նաւանդ Տաղաչափական Ուսումնասիրութիւններ գործը, (հրատ. Լայփցիկ. 1901.):

Եւ յիշուի, բաբելական տաղաչափութիւնը մեծապէս կը նպաստէ այս խնդիրներու լուծման, ինչպէս արդէն ցոյց են տուած Յիմմեռն՝ Ասորագէտներու հանդէսին մէջ եւ Տելիշ:

ՏՕՔԹ. Յ. ԹՕՓՃԵԱՆ

Բերա - Կ. Պոլիս, 1906

(Շար. 8)

